

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (deveto vijeće)

21. rujna 2023.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Hipotekarni kredit indeksiran u stranoj valuti – Kriteriji ocjene nepoštenosti odredbe o konverziji – Nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi iz općih uvjeta poslovanja – Obveza obavješćivanja”

Predmet C-139/22

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi–Śródmieście, Poljska), odlukom od 18. siječnja 2022., koju je Sud zaprimio 25. veljače 2022., u postupku

AM,

PM

protiv

mBank S. A.,

uz sudjelovanje:

Rzecznik Finansowy,

SUD (deveto vijeće),

u sastavu: L. S. Rossi, predsjednica vijeća, S. Rodin (izvjestitelj) i O. Spineanu-Matei, suci,

nezavisni odvjetnik: A. M. Collins,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani dio postupka,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

za AM i PM, W. Bochenek i T. Zaremba, *radcowie prawni*,

za mBank S. A., A. Cudna-Wagner, *radca prawny*, i B. Miąskiewicz, *adwokat*,

* Jezik postupka: poljski

za poljsku vladu, B. Majczyna i S. Żyrek, u svojstvu agenata,

za portugalsku vladu, P. Barros da Costa, A. Cunha, B. Lavrador, L. Medeiros i A. Pimenta, u svojstvu agenata,

za Europsku komisiju, I. Galindo Martín, S. L. Kalèda, U. Małecka, i N. Ruiz Garcìa, u svojstvu agenata,

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči bez mišljenja,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između osoba AM i PM, dvaju potrošača, s jedne strane, i društva mBank S. A., s druge strane, u vezi s tim što je to društvo koristilo odredbe iz općih uvjeta poslovanja upisane u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi iz općih uvjeta poslovanja (u daljnjem tekstu: nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi).

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 U dvadeset četvrtoj uvodnoj izjavi Direktive 93/13 određuje se:

„[...] sudovi ili upravna tijela država članica moraju na raspolaganju imati odgovarajuća i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalne primjene nepoštenih odredaba u potrošačkim ugovorima”.

- 4 U članku 2. točki (b) te direktive predviđa se:

„Za potrebe ove Direktive izraz:

[...]

(b) ‚potrošač’ znači svaka fizička osoba koja u ugovorima obuhvaćenima ovom Direktivom nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i[li] profesije”.

- 5 Člankom 3. navedene direktive propisuje se:

„1. Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.

2. Uvijek se smatra da se o nekoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo ako je ona sastavljena unaprijed, pa potrošač nije mogao utjecati na njezin sadržaj, posebno u kontekstu unaprijed formuliranog standardnog ugovora.

Činjenica da se o određenim aspektima neke odredbe ili o nekoj određenoj odredbi pregovaralo ne isključuje primjenu ovog članka na ostatak ugovora ako opća ocjena ugovora ukazuje na to da se ipak radi o unaprijed formuliranom standardnom ugovoru.

Kad god prodavatelj robe ili pružatelj usluga izjavi da se o nekoj standardnoj odredbi pojedinačno pregovaralo, teret dokaza je na njemu.

3. Prilog sadrži indikativan i netaksativni popis odredaba koje se mogu smatrati nepoštenima.”

6 U skladu s člankom 4. te direktive:

„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštena ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.”

7 Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 glasi:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštena odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

8 Člankom 7. stavcima 1. i 2. te direktive predviđa se:

„1. U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koje prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.

2. Sredstva iz stavka 1. uključuju odredbe prema kojima osobe ili organizacije koje u skladu s nacionalnim pravom imaju legitiman interes zaštititi potrošače mogu u skladu s dotičnim nacionalnim pravom postupati pred sudovima ili pred nadležnim upravnim tijelima radi donošenja odluke o tome jesu li ugovorne odredbe sastavljene za opću upotrebu nepoštena, kako bi potom mogle primijeniti odgovarajuća i djelotvorna sredstva radi sprečavanja daljnjeg korištenja takvih odredbi.”

9 Člankom 8. navedene direktive propisuje se:

„Kako bi osigurale najviši stupanj zaštite potrošača, države članice mogu u području na koje se odnosi ova Direktiva usvojiti ili zadržati najstrože odredbe spojive s Ugovorom.”

Poljsko pravo

- 10 U skladu s člankom 76. Konstitucije Rzeczypospolitej Polskiej (Ustav Republike Poljske):
„Tijela javne vlasti štite potrošače, korisnike i najmoprimce od radnji kojima se ugrožava njihovo zdravlje, privatnost i sigurnost te od nepoštene poslovne prakse. Opseg te zaštite utvrđen je zakonom.”
- 11 Člankom 22¹ ustawa – Kodeks cywilny (Zakon o građanskom zakoniku) od 23. travnja 1964. (Dz. U. iz 1964., br. 16, poz. 93.), u verziji primjenjivoj na glavni postupak (u daljnjem tekstu: Građanski zakonik), predviđa se:
„Potrošač je svaka fizička osoba koja, prilikom sklapanja i izvršenja potrošačkog ugovora, ne djeluje u okviru svoje trgovačke ili druge profesionalne djelatnosti.”
- 12 Člankom 58. stavkom 1. Građanskog zakonika određuje se:
„Pravni akt koji je protivan zakonu ili kojim se zakon želi zaobići je ništetan, osim ako mjerodavnom odredbom nije propisano drukčije, osobito da se nevaljane odredbe pravnog akta o kojem je riječ zamjenjuju mjerodavnim odredbama zakona.”
- 13 U skladu s člankom 385¹ stavcima 1. i 3. tog zakonika:
„1. Odredbe potrošačkog ugovora o kojima se nije pojedinačno pregovaralo nisu obvezujuće za tog potrošača ako se u njima njegova prava i obveze definiraju protivno dobrim običajima i ako se njima očito ugrožavaju njegovi interesi (nedopuštene ugovorne odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavne obveze koje stranke trebaju ispuniti, među kojima su one koje se odnose na cijenu ili naknadu, ako su sastavljene na nedvosmislen način.

[...]
3. Odredbe potrošačkog ugovora o kojima se nije pojedinačno pregovaralo jesu ugovorne odredbe na čiji sadržaj potrošač nije mogao imati konkretan utjecaj. Osobito je riječ o ugovornim odredbama preuzetima iz tipskog ugovora koji je navedenom potrošaču predložila druga ugovorna strana.”
- 14 Članak 385². Građanskog zakonika glasi:
„Usklađenost ugovornih odredaba s dobrim običajima ocjenjuje se s obzirom na situaciju u trenutku sklapanja tog ugovora, vodeći računa o njegovu sadržaju, okolnostima njegova sklapanja i ugovorima povezanim s tim ugovorom, u kojem se nalaze odredbe koje se ocjenjuju.”
- 15 Člankom 479³⁶ ustawa – Kodeks postępowania cywilnego (Zakon o građanskom zakoniku) od 17. studenoga 1964. (Dz. U. iz 1964., br 43, poz. 296.), u verziji primjenjivoj na glavni postupak (u daljnjem tekstu: Građanski zakonik), predviđalo se:
„Sąd Okręgowy w Warszawie –Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Okružni sud u Varšavi – Sud za zaštitu tržišnog natjecanja i potrošača, Poljska) nadležan je za utvrđenje da su odredbe iz tipskog ugovora nedopuštene.”

16 Članak 479⁴². stavak 1. Zakonika o građanskom postupku glasio je:

„U slučaju prihvaćanja zahtjeva, sud u izreci svoje presude navodi sadržaj nedopuštenih odredbi iz tipskog ugovora o kojem je riječ i zabranjuje njihovu primjenu.”

17 Članak 479⁴³ Zakonika o građanskom postupku glasio je:

„Pravomoćna presuda proizvodi učinke prema trećim osobama od upisa nedopuštene odredbe iz tipskog ugovora o kojem je riječ u upisnik iz članka 479⁴⁵ stavka 2.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

18 Tužitelji iz glavnog postupka, koji su u braku, sklopili su 7. listopada 2009. pri mBanku ugovor o hipotekarnom kreditu za fizičke osobe indeksiran prema tečaju švicarskog franka (CHF) (u daljnjem tekstu: ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku). Predmet tog ugovora bio je kredit u iznosu od 246 500 poljskih zloti (PLN) (oko 54 560 eura). Njime je bila određena promjenjiva kamatna stopa, koja se sastoji od osnovne stope *3 Month London Interbank Offered Rate* (LIBOR 3M) za valutu u kojoj je taj kredit odobren, uvećane za fiksnu maržu banke od 2,70 % za cijelo razdoblje navedenog kredita.

19 U okviru ugovora o hipotekarnom kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku, tužitelji iz glavnog postupka potpisali su izjavu prema kojoj su upoznati s rizicima koje podrazumijeva potpisivanje tog ugovora kao i s njegovim uvjetima.

20 Na dan podnošenja zahtjeva za kredit, osoba AM, s diplomom poslijediplomskog studija, bila je zaposlena u mBanku tri i pol godine. Zaposlenik mBanka pokazao joj je tablicu povijesti promjene tečaja CHF/PLN tijekom tri godine koje su prethodile podnošenju tog zahtjeva kao i simulaciju kojom se predviđa kretanje iznosa duga i obroka kredita u slučaju povećanja tog tečaja. Nasuprot tome, osoba PM, koja je potpisala zahtjev za kredit i ugovor o kreditu o kojima je riječ u glavnom postupku, nije sudjelovala u postupku dodjele tog kredita ni na sastancima organiziranima sa zaposlenicima mBanka.

21 Osobe AM i PM podnijele su 7. travnja 2020. Sādu Rejonowy dla Warszawy – Śródmieście w Warszawie (Općinski sud u Varšavi–Śródmieście, Poljska), sudu koji je uputio zahtjev, tužbu protiv mBanka, koja se temeljila na ništetnosti određenih odredbi ugovora o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku. U okviru te tužbe zahtijevaju da se mBanku naloži da im isplati iznos od 37 439,70 PLN (oko 8290 eura), uvećan za zakonske kamate, na ime povrata obroka koji se sastoje od glavnice i kamata, s obzirom na to da su ti iznosi neosnovano naplaćeni, i, u slučaju da sud koji je uputio zahtjev utvrdi da je taj ugovor ništetan, iznos od 74 768,63 PLN (oko 16 550 eura), uvećan za zakonske kamate, na ime povrata sredstava koja je tuženik iz glavnog postupka primio.

22 Sud koji je uputio zahtjev ističe da je Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (predsjednik Ureda za zaštitu tržišnog natjecanja i potrošača, Poljska) 5. kolovoza 2014. u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi upisao odredbu iz tipskog ugovora koju primjenjuje mBank S. A., prema kojoj se „[o]broci koji se sastoje od glavnice i kamata te kamate otplaćuju [...] u [poljskim zlotima] nakon njihove konverzije prema tečaju [švicarskog franka] u skladu s tečajnom listom [...] Bank S. A. koja se primjenjuje na dan naplate u 14:50 sati”.

- 23 Usto je Predsjednik Ureda za zaštitu tržišnog natjecanja i potrošača upisao 25. svibnja 2021. u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi odredbe iz tipskih ugovora koje primjenjuje mBank S. A., prema kojima se „[i]znos kupovnog/prodajnog tečaja valuta koji je na snazi određeni radni dan može [...] mijenjati. Odluku o promjeni tečaja, kao i o učestalosti tih promjena donosi banka uzimajući u obzir čimbenike navedene u stavku 6.” i „[p]rodajni/kupovni tečaj valuta, kao i iznos tečajne razlike utvrđuju se uzimajući u obzir sljedeće čimbenike: 1. trenutačne kotacije deviznog tečaja na međubankovnom tržištu, 2. ponudu i potražnju valute na nacionalnom tržištu, 3. razliku u kamatnim stopama i stopama inflacije na nacionalnom tržištu, 4. likvidnost deviznog tržišta, 5. stanje platne i trgovinske bilance.”
- 24 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, poljski sudovi ocijenili su da su ugovorne odredbe slične ili istovjetne onima koje su 5. kolovoza 2014. i 25. svibnja 2021. upisane u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi nepoštene jer takve ugovorne odredbe banci o kojoj je riječ daju pravo da slobodno odredi tečaj referentne strane valute i, slijedom toga, pravo da slobodno odredi iznos naknade koji korisnik kredita treba podmiriti, i to iako je istodobno taj korisnik kredita obvezan otplatiti kredit isključivo u poljskim zlotima.
- 25 Taj sud usto ustvrđuje da odredbe ugovora o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku imaju isti sadržaj kao i odredbe upisane u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi navedene u točki 23. ove presude.
- 26 Navedeni sud dvoji o tome je li dovoljno ustvrditi da ugovor sadržava odredbu čiji sadržaj odgovara odredbi upisanoj u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi kako bi se utvrdilo da je ta odredba nedopuštena ugovorna odredba, a da pritom ne treba razmotriti i utvrditi okolnosti sklapanja tog ugovora.
- 27 Iako ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku sadržava odredbe kojima se određuje da se taj zajam otplaćuje u poljskim zlotima, dok mBank pretvara tu valutu u švicarske franke po vlastitom tečaju, on također sadržava odredbu iz nove verzije općih uvjeta poslovanja mBanka od 1. srpnja 2009. kojom se predviđa mogućnost da tužitelji iz glavnog postupka otplate navedeni kredit izravno u švicarskim francima. Stoga oni mogu iznos koji trebaju mjesečno otplaćivati konvertirati prema tečaju bankarske institucije po svojem izboru i više ne ovise o tečaju koji je odredio mBank.
- 28 Nacionalna sudska praksa nije ujednačena u pogledu toga može li nepoštenost ugovorne odredbe poništiti druga odredba tog ugovora koja je čini fakultativnom.
- 29 Ne dovodeći u pitanje dvojbu o tome treba li dvije odredbe o kojima je riječ automatski proglašiti nepoštenima, sud koji je uputio zahtjev trebao bi barem ocijeniti nepoštenost odredbe kojom se određuje da je ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku indeksiran u švicarskim francima, s obzirom na to da ta odredba nikada nije bila upisana u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi.
- 30 U tom kontekstu, sud koji je uputio zahtjev dvoji o tome je li mBank bio dužan pružiti informacije o riziku promjene tečaja i osobi AM, svojoj zaposlenici, na datum podnošenja zahtjeva za kredit, s obzirom na njezino obrazovanje i profesionalno iskustvo.

- 31 U slučaju niječnog odgovora, odnosno u slučaju da, kad prodavatelj robe ili pružatelj usluga sklopi samo jedan ugovor s dva potrošača, intenzitet obveze obavješćivanja koju ima taj prodavatelj robe ili pružatelj usluga može varirati ovisno o potrošaču o kojem je riječ, navedeni sud dvoji o posljedicama koje iz toga mogu proizići, osobito u pogledu mogućnosti da se utvrdi da je odredba nepoštena, ili čak i da je taj ugovor ništetan, u odnosu na samo jednog od tih dvaju potrošača.
- 32 U tim je okolnostima Sąd Rejonowy dla Warszawy–Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi–Śródmieście, Poljska) odlučio prekinuti postupak i Sudu uputiti sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Treba li članak 3. stavak 1., članak 7. stavke 1. i 2. i članak 8. Direktive [93/13] te načelo djelotvornosti tumačiti na način da je za proglašenje nepoštenom ugovorne odredbe o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo dovoljno utvrditi da sadržaj te odredbe odgovara sadržaju odredbe iz tipskog ugovora upisane u upisnik nedopuštenih odredbi?
 2. Treba li članak 3. stavak 1. Direktive [93/13] tumačiti na način da mu se protivi [nacionalna sudska praksa] prema koj[oj] nepoštena ugovorna odredba prestaje biti nepoštena ako potrošač može odlučiti da će svoje obveze koje proizlaze iz ugovora izvršavati na temelju druge ugovorne odredbe koja nije nepoštena?
 3. Treba li članak 3. stavak 1. i članak 4. stavak 1. Direktive [93/13] tumačiti na način da je prodavatelj robe ili pružatelj usluga dužan obavijestiti svakog potrošača o bitnim obilježjima ugovora i rizicima, čak i ako potrošač ima odgovarajuće znanje u tom području?
 4. Treba li članak 3. stavak 1., članak 6. [stavak 1.] i članak 7. stavak 1. Direktive [93/13] tumačiti na način da se, u slučaju da više potrošača sklopi isti ugovor s jednim prodavateljem robe ili pružateljem usluga, može smatrati da su iste ugovorne odredbe nepoštena u odnosu na jednog, a poštene u odnosu na drugog potrošača, a ako može, može li posljedica toga biti da je ugovor ništetan u odnosu na jednog potrošača, a u odnosu na drugog je valjan i stoga mu se stavljaju na teret sve obveze koje iz njega proizlaze?”

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

- 33 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 3. stavak 1., članak 7. stavke 1. i 2. i članak 8. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi to da nacionalna tijela o kojima je riječ ugovornu odredbu o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatraju nepoštenom samo zato što je njezin sadržaj istovjetan sadržaju odredbe iz tipskog ugovora upisane u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi.
- 34 U skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, sustav zaštite koji provodi Direktiva 93/13 temelji se na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluge kad je riječ o pregovaračkoj snazi i razini informiranosti (presuda od 4. svibnja 2023., BRD Groupe Soci t  G n rale i Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, t. 24. i navedena sudska praksa).

- 35 Stoga, najprije, na temelju članka 3. stavka 1. te direktive, ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača o kojem je riječ prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizišlima iz tog ugovora, dok, na temelju članka 6. stavka 1. navedene direktiva, takva nepoštena odredba nije obvezujuća za tog potrošača. Cilj je te odredbe zamijeniti formalnu ravnotežu koju navedeni ugovor uspostavlja između prava i obveza suugovaratelja stvarnom ravnotežom koja će između njih ponovno uspostaviti jednakost (vidjeti u tom smislu presudu od 4. svibnja 2023., BRD Groupe Societé Générale i Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, t. 25. i navedenu sudsku praksu).
- 36 Zatim, s obzirom na narav i važnost javnog interesa zaštite potrošača koji se nalaze u takvom slabijem položaju, članak 7. stavak 1. te direktive, u vezi s njezinom dvadeset četvrtom uvodnom izjavom, državama članicama nalaže obvezu da osiguraju primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koje prodavatelji robe ili pružatelji usluge sklapaju s potrošačima (presuda od 4. svibnja 2023., BRD Groupe Societé Générale i Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, t. 27. i navedena sudska praksa).
- 37 Kao što to proizlazi iz članka 7. stavka 2. Direktive 93/13, prethodno navedena sredstva sadržavaju mogućnost da osobe ili organizacije koje imaju legitiman interes zaštititi potrošače pokreću postupke pred sudovima kako bi se utvrdilo jesu li ugovorne odredbe sastavljene za opću upotrebu nepoštene i, ako je takav slučaj, ishodila njihova zabrana (presuda od 26. travnja 2012., Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, t. 36.).
- 38 U ovom slučaju, s obzirom na to da su tužitelji iz glavnog postupka sudu koji je uputio zahtjev podnijeli zahtjev u odnosu na konkretan ugovor, nije potrebno odgovoriti na prvo pitanje s obzirom na članak 7. stavak 2. Direktive 93/13.
- 39 Konačno, u skladu s dvanaestom uvodnom izjavom te direktive, njome se samo provodi djelomično i minimalno usklađivanje nacionalnih zakonodavstava o nepoštenim odredbama, ostavljajući mogućnost državama članicama da svojim nacionalnim propisima, strožima od onih iz navedene direktive, uz dužno poštovanje UFEU-a, potrošaču o kojem je riječ pruže višu razinu zaštite. Usto, na temelju članka 8. te direktive, kako bi osigurale viši stupanj zaštite tog potrošača, države članice mogu u području na koje se ona odnosi usvojiti ili zadržati strože odredbe spojive s tim ugovorom (vidjeti u tom smislu presudu od 21. prosinca 2021., Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, t. 54. i navedenu sudsku praksu).
- 40 Međutim, što se tiče nacionalnog upisnika nedopuštenih uvjeta, Sud je već utvrdio, s jedne strane, da je mehanizam poput tog upisnika, kojim se uspostavlja popis odredaba koje se moraju smatrati nepoštenima, obuhvaćen strožim propisima koje države članice mogu usvojiti ili zadržati na temelju članka 8. Direktive 93/13 (vidjeti u tom smislu presudu od 26. veljače 2015., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, t. 61.) i da taj upisnik u bitnome odgovara interesu zaštite potrošača (vidjeti u tom smislu presudu od 21. prosinca 2016., Biuro podróży „Partner”, C-119/15, EU:C:2016:987, t. 36.).
- 41 Naime, utvrđenje nepoštenosti sporne ugovorne odredbe na temelju usporedbe njezina sadržaja sa sadržajem odredbe upisane u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi može brzo pridonijeti tomu da nepoštene odredbe koje se koriste u velikom broju ugovora prestanu stvarati učinke u odnosu na potrošače koji su stranke tih ugovora.

- 42 Tako je uostalom Sud smatrao, također na temelju članka 8. Direktive 93/13, da su države članice slobodne da prošire zaštitu iz članka 3. stavaka 1. i 3. te direktive, u vezi s točkom 1. njezina priloga, tako da proglase općenito nepoštenima standardne ugovorne odredbe koje su navedene u toj točki, a da nije potrebno dodatno ispitivanje u skladu s kriterijima iz članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 (presuda od 19. rujna 2019., Lovasné Tóth, C-34/18, EU:C:2019:764, t. 47.).
- 43 S druge strane, Sud je utvrdio da je, pod uvjetom da se nacionalnim upisnikom nedopuštenih odredbi upravlja na transparentan način i to ne samo u interesu potrošača, nego i prodavatelja robe ili pružatelja usluga, i da je ažuriran u skladu s načelom pravne sigurnosti, uspostava tog upisnika u skladu s pravom Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 21. prosinca 2016., Biuro podróży „Partner”, C-119/15, EU:C:2016:987, t. 36. do 39. i t. 43.).
- 44 Naime, Sud je utvrdio da primjena mehanizma upisnika nedopuštenih odredbi pretpostavlja da nadležni nacionalni sud ocijeni istovjetnost sporne ugovorne odredbe s odredbom iz općih uvjeta poslovanja koja je proglašena nepoštenom te se nalazi u tom upisniku, pri čemu prodavatelj robe ili pružatelj usluga o kojem je riječ ima mogućnost osporavati tu istovjetnost pred nacionalnim sudom kako bi utvrdio je li, uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti svakog slučaja, ta ugovorna odredba materijalno istovjetna, osobito s obzirom na učinke koje proizvodi, onaj upisanoj u takav upisnik (vidjeti u tom smislu presudu od 21. prosinca 2016., Biuro podróży „Partner”, C-119/15, EU:C:2016:987, t. 40. do 42.).
- 45 Osim toga, također valja podsjetiti na to da, iako su u skladu s člankom 8. Direktive 93/13 države članice slobodne svojim nacionalnim pravom predvidjeti ispitivanje po službenoj dužnosti koje je šire od onog koje njihovi sudovi moraju provesti na temelju te direktive, odnosno pojednostavnjene postupke ocjene nepoštenosti ugovorne odredbe, poput onog o kojem je riječ u glavnom postupku, nacionalni sud ipak ostaje, po općem pravilu, dužan o toj ocjeni obavijestiti stranke parnice te ih pozvati da se o njoj kontradiktorno raspravi, u obliku predviđenom nacionalnim postupovnim pravilima (vidjeti u tom smislu presudu od 11. ožujka 2020., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, t. 41. i 42.).
- 46 U tim okolnostima, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 3. stavak 1., članak 7. stavak 1. i članak 8. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se ne protivi to da nacionalna tijela o kojima je riječ ugovornu odredbu o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatraju nepoštenom samo zato što je njezin sadržaj istovjetan sadržaju odredbe iz tipskog ugovora upisane u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi.

Drugo pitanje

- 47 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da ugovorna odredba koju treba smatrati nepoštenom zbog uvjeta ispunjenja određenih obveza potrošača o kojem je riječ koji se njome predviđaju može prestati biti nepoštena zbog druge odredbe tog ugovora kojom se predviđa mogućnost da taj potrošač ispuni te obveze pod drukčijim uvjetima.
- 48 Prema ustaljenoj sudskoj praksi u tom je području Sud nadležan za tumačenje pojma „nepoštena ugovorna odredba”, predviđenog člankom 3. stavkom 1. te direktive i njezinim Prilogom, kao i za tumačenje mjerila koja nacionalni sudac može ili mora primijeniti kada ispituje ugovorne odredbe u svjetlu odredaba navedene direktive, pri čemu mora odlučiti, uzimajući u obzir ta mjerila, o konkretnoj kvalifikaciji određene ugovorne odredbe ovisno o okolnostima konkretnog slučaja. Iz toga proizlazi da se Sud mora ograničiti na davanje nacionalnom sudu naznaka o kojima on mora

voditi računa radi ocjenjivanja nepoštenosti odredbe o kojoj je riječ (presuda od 8. prosinca 2022., Caisse régional de Crédit mutuel de Loire-Atlantique i Centre Ouest, C-600/21, EU:C:2022:970, t. 38.).

- 49 U tom pogledu valja podsjetiti na to da je prilikom ocjene nepoštenosti ugovorne odredbe o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori nacionalni sud dužan utvrditi, uzimajući u obzir kriterije navedene u članku 3. stavku 1. i članku 5. Direktive 93/13, ispunjava li ta odredba, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, zahtjeve dobre vjere, ravnoteže i transparentnosti, kako ih postavlja ta direktiva (vidjeti u tom smislu presudu od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 50. i navedenu sudsku praksu).
- 50 Točno je da nacionalni sud mora, kako bi ocijenio moguću nepoštenost ugovorne odredbe koja služi kao osnova zahtjeva koji mu je podnesen, uzeti u obzir sve ostale odredbe ugovora o kojem je riječ (presuda od 27. siječnja 2021., Dexia Nederland, C-229/19 i C-289/19, EU:C:2021:68, t. 58. i navedena sudska praksa), s obzirom na to da, ovisno o sadržaju tog ugovora, može biti nužno ocijeniti kumulativni učinak svih odredaba navedenog ugovora (vidjeti u tom smislu presudu od 11. ožujka 2020., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, t. 47. i navedenu sudsku praksu).
- 51 Međutim, Sud je pojasnio da nacionalni sud mora u okviru ocjene nepoštenosti odredbe uzeti u obzir samo datum sklapanja predmetnog ugovora i osobito ocijeniti, s obzirom na sve okolnosti tog sklapanja, je li ta odredba sama po sebi uzrokovala neravnotežu između prava i obveza stranaka u korist prodavatelja robe ili pružatelja usluga o kojem je riječ, i to čak i u slučaju ako bi ta neravnoteža nastupila samo ako bi se ostvarile određene okolnosti ili ako bi navedena odredba u drugim okolnostima mogla čak i koristiti potrošaču o kojem je riječ (vidjeti u tom smislu presudu od 27. siječnja 2021., Dexia Nederland, C-229/19 i C-289/19, EU:C:2021:68, t. 54. i 55.).
- 52 U ovom slučaju iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku sadržava odredbe čiji je sadržaj istovjetan sadržaju odredbi upisanih u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi kojima se korisnik kredita obvezuje na otplatu kredita indeksiranog u stranoj valuti isključivo u nacionalnoj valuti konvertiranoj prema tečaju koji banka o kojoj je riječ slobodno određuje.
- 53 Usto, ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku također sadržava druge odredbe koje tužiteljima iz glavnog postupka omogućuju da otplaćuju predmetni kredit izravno u švicarskim francima, što za posljedicu ima to da oni iznos koji mjesečno moraju otplaćivati u toj valuti mogu nabaviti od institucije po svojem izboru, izbjegavajući time da mBank slobodno odredi taj iznos. Kao što je to Europska komisija naglasila u svojim pisanim očitovanjima, te druge odredbe stoga predstavljaju alternativni način otplate kredita za potrošača o kojem je riječ u odnosu na onaj predviđen odredbama navedenima u prethodnoj točki.
- 54 Međutim, iz točke 23. ove presude proizlazi da su se te odredbe smatrale nepoštenima zato što predmetnoj banci daju pravo da slobodno odredi tečaj i, prema tome, iznos koji treba podmiriti i time same stvaraju znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka u korist prodavatelja robe ili pružatelja usluga o kojem je riječ. Stoga činjenica da se ta neravnoteža može izbjeći tako što će potrošač o kojem je riječ tijekom izvršenja ugovora odlučiti koristiti alternativne načine otplate kredita koji su njime predviđeni, ne utječe, kao što je to istaknuto u točki 51. ove presude, na ocjenu nepoštenosti navedenih odredbi kao takvih.

- 55 Valja dodati da unošnje dviju alternativnih odredbi u potrošački ugovor, koje se odnose na ispunjenje iste obveze potrošača, od kojih je jedna nepoštena, a druga zakonita, omogućuje prodavatelju robe ili pružatelju usluga o kojem je riječ da nagađa o tome hoće li taj potrošač zbog nedostatka informacija, nepažnje ili nerazumijevanja predmetnu obvezu ispuniti prema odredbi koja na njegovu štetu uzrokuje znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka. Stoga takav ugovorni mehanizam može sam po sebi biti nepošten.
- 56 Osim toga, kad se ne bi utvrdilo da je nepoštena ugovorna odredba ništetna, to bi moglo naštetiti ostvarenju dugoročnog cilja iz članka 7. Direktive 93/13, a to je sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe ili pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.
- 57 U tim okolnostima, na drugo pitanje valja odgovoriti tako da članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da ugovorna odredba koju treba smatrati nepoštenom zbog uvjeta ispunjenja određenih obveza potrošača o kojem je riječ koji se njome predviđaju ne može prestati biti nepoštena zbog druge odredbe tog ugovora kojom se predviđa mogućnost da taj potrošač ispuni te obveze pod drukčijim uvjetima.

Treće pitanje

- 58 Treće pitanje, koje se odnosi na tumačenje članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 1. Direktive 93/13, tiče se zahtjeva transparentnosti koji prodavatelj robe ili pružatelj usluga mora ispuniti prije sklapanja ugovora o kreditu indeksiranog u stranoj valuti u odnosu na podnositelja zahtjeva za odobrenje kredita kada je on njegov zaposlenik. Međutim, kad je riječ o ugovornim odredbama poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, taj zahtjev transparentnosti predviđen je člankom 4. stavkom 2. te direktive, a pojam „potrošač” definiran je u članku 2. točki (b) navedene direktive.
- 59 Stoga valja smatrati da svojim trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 4. stavak 2. Direktive 93/13, u vezi s njezinim člankom 2. točkom (b), tumačiti na način da prodavatelj robe ili pružatelj usluga ima obvezu potrošača o kojem je riječ obavijestiti o bitnim obilježjima sklopljenog ugovora i rizicima povezanim s tim ugovorom, i to čak i ako je taj potrošač njegov zaposlenik i ima relevantna znanja u području navedenog ugovora.
- 60 Valja podsjetiti na to da zahtjev transparentnosti ugovornih odredaba, predviđen u članku 4. stavku 2. te direktive, treba shvatiti tako da određuje ne samo to da dotična ugovorna odredba potrošaču mora biti razumljiva na formalnoj i gramatičkoj razini nego i da prosječan potrošač, koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može shvatiti konkretno funkcioniranje te odredbe i samim time na osnovi preciznih i razumljivih kriterija procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice koje bi takva ugovorna odredba mogla imati na njegove financijske obveze (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 64. i navedena sudska praksa).
- 61 To upućivanje na prosječnog potrošača predstavlja objektivni kriterij. Uostalom, pojam „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13 objektivni je i ne ovisi o možebitnim konkretnim spoznajama predmetne osobe ili informacijama kojima ona stvarno raspolaže (vidjeti u tom smislu presudu od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 24. i navedenu sudsku praksu).

- 62 Konkretnije, kad je riječ o ugovorima o kreditu indeksiranima u stranoj valuti, poput onoga o kojem je riječ u glavnom postupku, zahtjev transparentnosti ugovornih odredbi osobito podrazumijeva da prodavatelj robe ili pružatelj usluga mora jasno obavijestiti potrošača o kojem je riječ o činjenici da se, sklapanjem takvog ugovora, on izlaže riziku promjene tečaja koji će mu moguće biti ekonomski teško snositi u slučaju deprecijacije valute u kojoj ostvaruje svoj dohodak. Usto, taj prodavatelj robe ili pružatelj usluge mora tom potrošaču iznijeti moguće promjene deviznog tečaja i rizike svojstvene sklapanju takvog ugovora (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 71. i navedena sudska praksa).
- 63 Informacije koje priopćava navedeni prodavatelj robe ili pružatelj usluge moraju moći omogućiti prosječnom potrošaču, koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, da može shvatiti ne samo da, s obzirom na promjene deviznog tečaja, kretanje pariteta između valute obračuna i valute plaćanja može dovesti do nepovoljnih posljedica u pogledu njegovih financijskih obveza, nego i da razumije, prilikom sklapanja ugovora o kreditu indeksiranog u stranoj valuti, stvarni rizik kojem se taj potrošač izlaže tijekom cijelog trajanja tog ugovora o kreditu, u slučaju znatne deprecijacije valute u kojoj prima svoje prihode u odnosu na valutu obračuna (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 72.).
- 64 Nacionalni sud treba provjeriti, uzimajući u obzir sve okolnosti sklapanja ugovora, jesu li potrošaču o kojem je riječ bili priopćeni svi elementi koji bi mogli imati utjecaja na opseg njegove obveze, a na temelju kojih on može ocijeniti njezine financijske posljedice (presuda od 12. siječnja 2023., D. V. (Nagrade za rad odvjetnika – Načelo satnice), C-395/21, EU:C:2023:14, t. 38. i navedena sudska praksa).
- 65 U ovom slučaju iz navoda suda koji je uputio zahtjev proizlazi da je osoba AM koja je, zajedno s PM-om, sklopila ugovor o kreditu indeksiran u stranoj valuti, bila zaposlenik mBanka te je, zbog svojeg obrazovanja i profesionalnog iskustva, raspolagala znanjem o bitnim obilježjima tog ugovora o zajmu i rizicima povezanim s njim koje ima potrošač koji je upućeniji od prosječnog potrošača.
- 66 Međutim, iz točaka 60. i 61. ove presude proizlazi da se poštovanje zahtjeva transparentnosti mora provjeriti u odnosu na objektivni standard prosječnog potrošača, koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, kojemu, među ostalim, ne odgovaraju ni potrošač koji je manje upućen od prosječnog potrošača, ni potrošač koji je upućeniji od tog potrošača.
- 67 Osim toga, iz teksta članka 2. točke (b) Direktive 93/13 proizlazi da zaštita koju pruža ta direktiva ovisi o potrebama za koje nastupa fizička osoba, odnosno potrebama izvan okvira obrta, poduzeća i profesije te osobe, a ne o posebnom znanju koje ta osoba ima.
- 68 To široko tumačenje pojma „potrošač” omogućuje da se osigura zaštita koja se tom direktivom dodjeljuje svim fizičkim osobama koje se nađu u podređenom položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga ne samo u pogledu razine obaviještenosti nego i pregovaračke moći, što dovodi do toga da te fizičke osobe pristupaju uvjetima koje je prethodno sastavio taj prodavatelj odnosno pružatelj, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj (vidjeti u tom smislu presudu od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 25. i 28.).

- 69 Stoga činjenica da je fizička osoba sa svojim poslodavcem sklopila ugovor koji nije ugovor o radu, sama po sebi nije prepreka tomu da se tu osobu kvalificira kao „potrošača” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13 (presuda od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 29.).
- 70 U tim okolnostima na treće pitanje valja odgovoriti tako da članak 4. stavak 2. Direktive 93/13, u vezi s njezinim člankom 2. točkom (b), treba tumačiti na način da prodavatelj robe ili pružatelj usluga ima obvezu potrošača o kojem je riječ obavijestiti o bitnim obilježjima ugovora koji je s njim sklopio i o rizicima povezanim s tim ugovorom, čak i ako je taj potrošač njegov zaposlenik i ima relevantno znanje u području navedenog ugovora.

Četvrto pitanje

- 71 Svojim četvrtim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li odredbe Direktive 93/13 tumačiti na način da se iste ugovorne odredbe, kada dva potrošača sklope isti ugovor s prodavateljem robe ili pružateljem usluga, mogu smatrati nepoštenima u odnosu na prvog potrošača i poštenima u odnosu na drugog potrošača.
- 72 Kao što to proizlazi iz točke 31. ove presude, to je pitanje postavljeno samo u slučaju niječnog odgovora na treće pitanje. Budući da to nije slučaj, nije potrebno odgovoriti na četvrto pitanje.

Troškovi

- 73 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (deveto vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 3. stavak 1., članak 7. stavak 1. i članak 8. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da im se ne protivi to da nacionalna tijela o kojima je riječ ugovornu odredbu o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatraju nepoštenom samo zato što je njezin sadržaj istovjetan sadržaju odredbe iz tipskog ugovora upisane u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi iz općih uvjeta poslovanja.**
- 2. Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da ugovorna odredba koju treba smatrati nepoštenom zbog uvjetâ ispunjenja određenih obveza potrošača o kojem je riječ koji se njome predviđaju ne može prestati biti nepoštena zbog druge odredbe tog ugovora kojom se predviđa mogućnost da taj potrošač ispuni svoje obveze pod drukčijim uvjetima.**
- 3. Članak 4. stavak 2. Direktive 93/13, u vezi s njezinim člankom 2. točkom (b), treba tumačiti na način da prodavatelj robe ili pružatelj usluga ima obvezu potrošača o kojem je riječ obavijestiti o bitnim obilježjima ugovora koji je s njim sklopio i o rizicima povezanim s tim ugovorom, čak i ako je taj potrošač njegov zaposlenik i ima relevantno znanje u području navedenog ugovora.**

Potpisi